

جمهوری اسلامی ایران

شورای عالی حوزه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا سلام الله علیها

شهرستان ارومیه

عنوان :

رسالت اخلاقی طلاب درمسأله امر به معروف و نهی از منکر

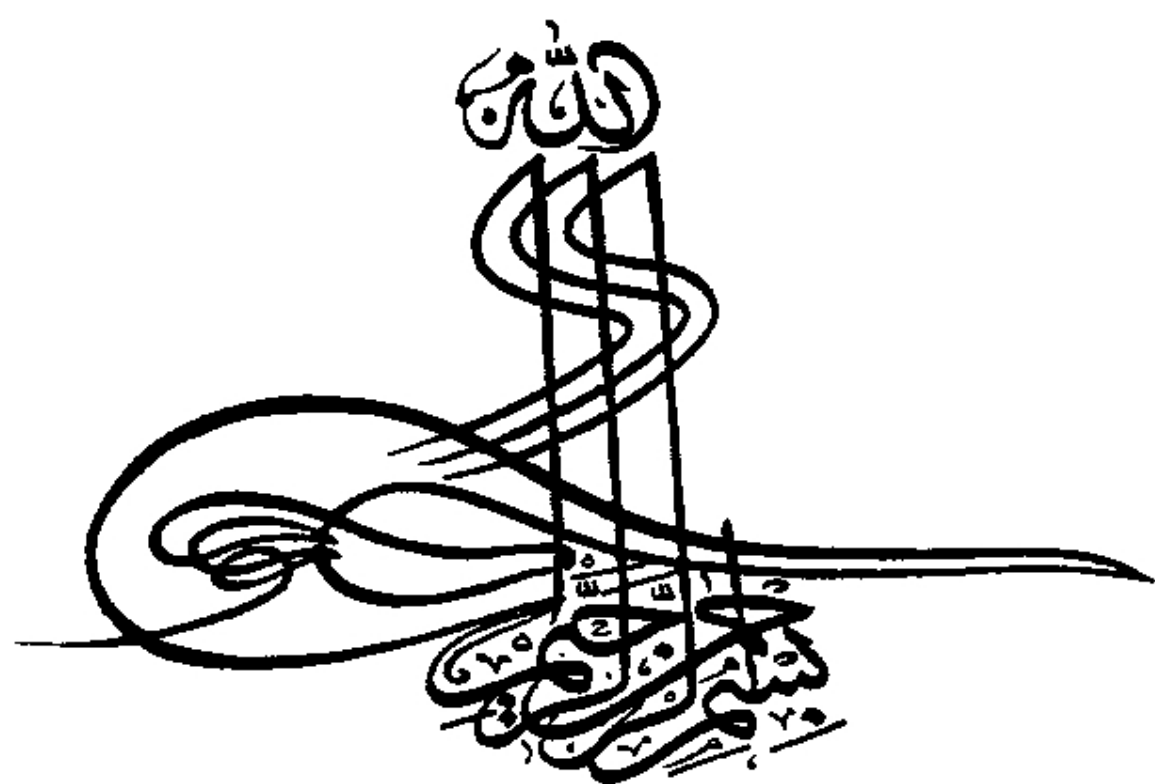
استاد راهنما:

سرکار خانم ضریبی زاده

پژوهشگر:

دل افسون آقایی

اردیبهشت ۹۶

چکیده

با توجه به تهاجم فرهنگی که از سوی بیگانگان به کشور وارد شده و در نتیجه، با توجه به شایع شدن انحرافات اخلاقی در جامعه، طبق فرمایشات مقام معظم رهبری مدّ ظله العالی و سیره امام خمینی رحمه الله علیه طلاب باید با بصیرت و عزم بیشتر وارد عمل شوند. یکی از کارهایی که طلاب می‌توانند با توجه به رسالت و مسئولیت خود انجام دهند، مسأله امر به معروف و نهی از منکر است. این دو از مهمترین وظایف مؤمنان و بارزترین ویژگی جامعه اسلامی است. اما در این راستا اهمیت و ضرورت اتخاذ شیوه‌های صحیح و مناسب برای انجام این فریضه الهی کاملاً امری بدیهی است. ناآگاهی از روش‌های اجرای این فریضه، چه بسا عکس‌العمل منفی در فرد مخاطب ایجاد نماید. برای موفقیت در ارشاد مردم باید طلبه، با روش اجرای صحیح آن آشنا شود تا با کاهش انحرافات اخلاقی در جامعه بتواند به رسالت خود عمل نموده و دین اسلام را پاسداری نماید و به این طریق بتواند در ایجاد زمینه برای ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف گام بردارد. روش به کار گرفته شده در این تحقیق از نوع توصیفی و گزارشی بوده از دید اخلاقی و در دو بُعد فردی و اجتماعی به این مسأله توجه شده است.

کلید واژه: رسالت اخلاقی، رفتار، گفتار، امر به معروف، نهی از منکر، طلاب

طلّاب با ورود به حوزه‌های علمیّه، در واقع رسالت و مسئولیت خطیری را بر عهده می‌گیرند و آن جاری ساختن احکام الهی در زندگی خود و زندگی مردم و پاسداشت از دین به یادگار مانده پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و امامان معصوم علیهم السلام است. در این راستا برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی، در این برهه از زمان، طبق فرمایشات مقام معظم رهبری مدظله العالی و همچنین سیره امام خمینی رحمه الله علیه، طلّاب باید با بصیرت و عزم بیشتر برای مقابله با شیخون فرهنگی، خوش رقصی و گسترش بی‌اخلاقی در جامعه وارد عمل گردند. یکی از کارهایی که می‌توانند در این خصوص انجام دهند، اجرای مسأله امر به معروف و نهی از منکر است.

زندگی اجتماعی صحنه تجلی انواع ارتباطات و تعاملات اجتماعی میان افراد با عقاید گوناگون است؛ و طلّاب برای انجام رسالت خود، ضروری است بتوانند اندیشه‌های خود را با دیگران مبادله و چشم‌انداز دیگران را درک کنند. ناآگاهی از روش‌های اجرای فریضه مقدّس امر به معروف و نهی از منکر، چه بسا عکس العمل منفی در فرد مخاطب ایجاد نماید. هدف از تحقیق حاضر، آشنا کردن طلّاب با عوامل مؤثر در امر به معروف و نهی از منکر و همچنین ترغیب آنان به ملکه کردن آن رفتارها در خود می‌باشد تا از این رهگذر بتوان به یک جامعه سالم و آماده برای ظهور و فرج حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، دست یافت.

پیشینه تاریخی امر به معروف و نهی از منکر به قدمت تاریخ بشر است. از نظر علمی نیز تاکنون تحقیقات و کتب بسیاری نگاشته شده است از جمله می‌توان به کتاب شیوه صحیح امر به معروف و نهی از منکر نوشته دادسرای مبارزه با مواد مخدر و منکرات، مقاله روش‌های ازدیاد معروف و کم شدن منکر در خانه و مدرسه نوشته الهام وزیری و ... اشاره داشت. با این توضیح که در کتب و مقالات نگاشته شده، در خصوص وظایف آمر به معروف و ناهی از منکر، اشاره‌ای کوتاه و یا در حد یک فصل به آن شده است. در مورد آداب و اخلاق طلّاب نیز کتاب‌هایی به رشته تحریر درآمده است. با این وجود تاکنون در مورد اینکه طلّاب از رسالت اخلاقی خود چگونه

در مسأله امر به معروف و نهی از منکر استفاده کنند تا مردم جذب آنها گشته و سخن و گفتارشان در مردم تأثیر بگذارد، تحقیق کاملی صورت نگرفته است.

برای این منظور در این تحقیق سعی شده است تا در ابعاد فردی و اجتماعی و همچنین از دید اخلاقی و با استفاده از روش توصیفی، به این سؤال پاسخ داده شود که «رسالت اخلاقی طلب در مسأله امر به معروف و نهی از منکر چیست؟».

از آنجا که انسان به دو صورت، شخصیت خود را به جهان پیرامون خود بروز می‌دهد: یکی رفتار و دیگری گفتار، بنابراین در این مقاله برای پاسخ به سوال اصلی، در دو قسمت رفتار و گفتار پیرامون موضوع بحث شده است.

تعریف لغوی و اصطلاحی کلمات

۱-رسالت:

رسالت، از نظر لغوی به معنای وظیفه و مسئولیتی است که بر عهده کسی یا چیزی می‌باشد.^۱ هدف مراجع عظام و روحانیون در هر جا باشند، یکی است و آن پشتیبانی از دیانت مقدسه اسلام و قرآن مجید و طرفداری از مسلمین است.^۲

۲-اخلاق

۲-۱-تعریف اخلاق: اخلاق جمع «خُلُق» به معنای «خوی‌ها»^۳ می‌باشد. خُلُق به معنی قوا و سجایا و صفات درونی است که با چشم دل دیده می‌شود.^۴ در اصطلاح «اخلاق» مجموعه صفات روحی و باطنی انسان است. یا عملی است که از ملکات و صفات خوب و بد و ریشه‌ها و آثار آن سخن می‌گوید.^۵

۱. حسن انوری، فرهنگ روز سخن، ص ۵۹۸، تهران، سخن، نهم، ۱۳۸۳

۲. تبیان، روحانیت و حوزه‌های علمیه از دیدگاه امام خمینی، ص ۶۹، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، پنجم، ۱۳۹۱

۳. حسن عمید، فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۹۹، تهران، امیر کبیر، ۲۶، ۱۳۸۲

۴. ناصر مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ص ۲۴، قم، مدرسه الامام علی بن ابیطالب (ع)، سوم، ۱۳۸۶

۵. همان، ص ۲۵

اگر طلبه برای مردم صحبت می‌کند، باید مطالعه داشته باشد و علم خود را زیاد کند و بدون مطالعه بالای منبر نرود. کسی که امر و نهی می‌کند، اگر رمز و راز امر و نهی خود را بگوید، توفیق بیشتری خواهد داشت. در بعضی موارد ترک معروف و انجام منکر به دلیل جهل و ناآگاهی می‌باشد در حالی که بسیاری از اوامر و نواهی بر اساس منطق و دلیلی است که اگر آنها برای مردم بیان شود، آمر زودتر به نتیجه خواهد رسید؛ از همین رو در آیات و روایات به بسیاری از دلایل اشاراتی شده است. از جمله: دلیل فرمان نماز، یاد خدا بودن است. یاد خدا مایه آرامش دلهاست و همینطور نماز، نوعی تشکر از خداوند است و نماز انسان را از فحشا و منکر باز می‌دارد^۱. بنابراین طلبه باید با حکمت عبادات و دلیل انجام معروف و نکردن منکر آشنا باشد تا شاید فرد خاطی، با دانستن آنها به انجام معروف رغبت پیدا کند.

۲-۲-۲ امیدوار کردن مخاطب

گاهی انسان گنهکار خود را خود را بدبخت و محروم می‌پندارد. این گونه افراد هر روز به گناه بیشتری گرفتار می‌شوند^۲. رسم برخی از مؤمنین این است که اشخاص گنهکاری که مرتکب خلافی شده‌اند را از گردونه مسلمانان خارج کرده و فاتحه او را می‌خوانند! اگر آمر به معروف با دیدن اهل منکری او را مأیوس و ناامید کند، چنین کسی در کارش کاربردی نخواهد داشت^۳. طلباب که نهی از منکر می‌کنند، باید این افراد را بازسازی کنند. به آنها از عفو الهی و از پذیرفتن توبه و لطفی که خداوند به توبه‌کنندگان دارد، بگویند. خاطراتی از توبه‌کنندگان بگویند تا گناه فرد گنهکار را به یأس و ناامیدی نکشاند. باید به او تذکر داد که یأس از گناهان کبیره است. باید به او شخصیت داد و ترک منکر را برای او امکان‌پذیر و شدنی قلمداد کرد و گفته شود که انجام دادن معروف، کار آسانی است^۴. امام حسین علیه السلام در روز عاشورا به حُرّ نفرمودند که تو راه را بر ما بستی، تو یک عمری در جبهه بنی امیه و ابن زیاد بودی بلکه فرمودند، تو حرّی، مادرت تو را حرّ نامید^۵، بنابراین طلباب که ادامه دهنده طریق انبیا و امامان

۱. محسن قرائتی، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۲۱۴، همان

۲. محسن قرائتی، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۹۶، همان

۳. حسن موسوی خراسانی (فردوسی)، بایدها و نبایدها امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۴۷، همان

۴. محسن قرائتی، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۹۷، همان

۵. الهام وزیری، ۱۳۹۳، شناسایی روش‌های کاربردی ازدیاد معروف و کم شدن منکر در خانه و جامعه، ص ۹۳۹، اولین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی، قم، مرکز راهبری مهندسی فرهنگی شورای فرهنگ عمومی استان بوشهر، www.civilica.com، ۱۳۹۶/۲/۲۸

معصوم علیهم السلام هستند طبق آموزه‌های آنان، موظف هست که خوبی‌های افراد خطاکار را برجسته نموده و آنان را از ناامیدی نجات داده و به رحمت الهی آنان را امیدوار نماید.

۳-۲-۲- ارشاد تدریجی

مسأله تدریج و حرکت گام به گام، یکی از اصول تربیتی به شمار می‌رود. قرآن می‌فرماید: نزول تدریجی برای آرامش روح مؤثر است. همان‌گونه که شیطان انسان را گام به گام به فساد می‌کشاند، راه اصلاح و امر به معروف نیز باید گام به گام باشد.^۱ به عنوان مثال، قورباغه‌ای را در نظر بگیرید که به داخل آب جوشان انداخته می‌شود، در این شرایط قورباغه سریع از داخل آب به بیرون ظرف می‌پرد، ولی اگر همین قورباغه درون ظرفی پر از آب با دمای معمولی قرار داده شود و سپس آن ظرف روی حرارت گذاشته شود، با گرم شدن آب، قورباغه نیز به آن دما عادت کرده، و در پایان پخته می‌شود بدون آنکه قصد پریدن به بیرون از ظرف را داشته باشد. برای هدایت افراد نیز همین‌طور باید گام به گام از کار آسان شروع کرد، تا فرد بتواند خود را با شرایط جدید وفق دهد سپس به سراغ مراحل بعدی رفت.

۴-۲-۲- جایگزین کردن

یکی از ویژگی‌های جوان ارزش‌گرایی او می‌باشد. اگر در جامعه ارزش‌های اصیل حاکم شود، شخصیت‌ها نیز اصیل و با معنویت خواهند شد، لیکن اگر ارزش‌های کاذب بر جامعه حکومت کند، شخصیت‌ها نیز کاذب خواهند شد. برای مثال اگر در جامعه‌ای ارزش به پول و خانه مجلل باشد، مردم خود بخود به این سمت گرایش پیدا می‌کنند و این از خطراتی است که باید با آن مبارزه کرد و نگذاشت چنین ارزش‌هایی بر فرهنگ جامعه حاکم شود.^۲ چنانکه قرآن می‌فرماید: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ...» «هر آینه گرامی‌ترین شما نزد خدا، باتقواترین شماست».^۳ این آیه میزان واقعی ارزش‌های انسانی را در برابر ارزش‌های کاذب و دروغین مشخص می‌سازد و خداوند در این

^۱ محسن قرائتی، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۸۴، همان

^۲ دادسرای مبارزه با مواد مخدر و منکرات، شیوه‌های صحیح امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۸۴، همان

^۳ .سوره حجرات آیه ۱۳

آیه، اصالت و واقعیت را به مسأله تقوا و پرهیزکاری و خداترسی می‌دهد.^۱ باید این را به فرد مقابل القاء کرد که تقوا نشانگر شخصیت واقعی انسان می‌باشد و زمانی انسان دارای ارزش می‌گردد که تقوا داشته باشد. اگر ارزش‌ها در فضایل و معنویات پیاده شود، جامعه خود بخود به سوی آن خواهد رفت.^۲

از راه‌های دیگر جایگزین کردن، فراهم کردن زمینه‌های مثبت است. اگر نتوان برای امیال، غرایز و برای میل به خطا و معصیت، یک مسیر صحیح شرعی درست کرد نمی‌توان جلوی آن گناه را گرفت. به عنوان مثال، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: « خدا را بپرستید و طاغوت را نپرستید». چون انسان میل به پرستش دارد منتها اشتباهی به سراغ بت می‌رود. پیامبر این میل را در خداپرستی آورد و به خداپرستی فرا خواند. پس خانه و جانعه با فراهم آوردن زمینه‌های مثبت، می‌توانند در جهت ازدیاد معروف و کم شدن منکر عمل کنند.^۳ یک راه دیگر می‌تواند معرفی الگو باشد.

نتیجه گیری

برای داشتن جامعه سالم و آماده برای ظهور و فرج حضرت ولی عصر عج الله تعالی فرجه الشریف، باید طلبه بتواند آداب فراگرفته در حوزه را به طور صحیح در اجرای امر به معروف و نهی از منکر، رعایت کرده تا از این طریق بتواند در کاهش مشکلات اخلاقی، قدم مؤثری بردارد و اسلام را از انحرافات نجات داده و به رسالت خود عمل نماید.

۱. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۲، ص ۱۹۷، همان

۲. محسن قرائتی، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۸۶، همان

۳. الهام وزیری، شناسایی روش‌های کاربردی ازدیاد معروف و کم شدن منکر در خانه و جامعه، همان

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، علل الشرایع، سید محمد جواد ذهنی تهرانی، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۴. اسحاقی، سید حسن و علی باقر شیخانی، سریر سخن ۲- اخلاق برای همه، قم، مرکز نشر هاجر، اول، بهار ۹۴
۵. اسماعیلی یزدی، عباس، فرهنگ اخلاق، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۶. انوری، حسن، فرهنگ روز سخن، تهران، سخن، نهم، ۱۳۸۳
۷. برخوردار فرید، شاکر، آفات الطلاب، تهران، صبا، چاپ اول، بهار ۱۳۸۴
۸. برخوردار فرید، شاکر، آداب الطلاب، تهران، صبا، دوم، بهار ۱۳۸۴
۹. تبیان، روحانیت و حوزه‌های علمیه از دیدگاه امام خمینی، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، پنجم، ۱۳۹۱
۱۰. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، حمید فرخیان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۱۱. دادسرای مبارزه با مواد مخدر و منکرات، شیوه‌های صحیح امر به معروف و نهی از منکر، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۲
۱۲. دایره المعارف طهور، ادب و اخلاق، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۱۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، غلامرضا خسروی حسینی، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۱۴. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۵، محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴
۱۵. عمید، حسن فرهنگ عمید، ج ۱، تهران، امیر کبیر، ۲۶، ۱۳۸۲
۱۶. قرائتی، محسن، امر به معروف و نهی از منکر، قم، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، هفتم، بهار ۱۳۷۷
۱۷. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۹، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۷

۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول الکافی، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۱۹. مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، امر به معروف و نهی از منکر، نمایندگی ولی فقیه در سپاه، اول، پاییز ۱۳۷۱
۲۰. مقدس‌نیا، محمد و محمد مهدی محمدی، آداب معاشرت، قم، زمزم هدایت، ۱۳۸۷
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه الامام علی بن ابیطالب (ع)، سوم، ۱۳۸۶
۲۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۳، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲۲، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳
۲۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۴، ج ۲، تهران، نامن، ۱۳۸۶
۲۵. نجفی (صاحب جواهر)، محمدحسن بن باقر، جواهر الکلام، ج ۲۱، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۲۶. نراقی، احمد، معراج السعادت، تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۲۷. واحد تحقیقات مؤسسه فرهنگی - هنری جام طهور، ادب و اخلاق، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه
۲۸. صلیبی، ژانست، ۱۳۹۰، تحلیلی بر سهم ارتباطات غیر کلامی در کنش متقابل اجتماعی، ص ۱۰۲، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره دوم
۲۹. قاسمی یزدآبادی، مریم و معصومه اسماعیلی، سید کلانتر کوشه، اثربخشی آموزش الگوی روابط کلامی بر کاهش تعارضات مادر-دختر مبتنی بر آیات قرآن کریم، همان
۳۰. موسوی خراسانی (فردوسی)، سید حسن، باید‌ها و نبایدها امر به معروف و نهی از منکر، قم، نبوغ، اول،

۱۳۸۱

۳۱. میر شاهی، ابراهیم و دیگران؛ بررسی عوامل مؤثر بر ارتباط کلامی با رجوع به منابع و متون اسلامی؛ تربیت اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۰، بهار و تابستان ۱۳۸۹
۳۲. اکبری، محمود، آداب اسلامی ۱ (درسنامه اخلاق برای طلاب پایه اول)، مرکز مدیریت حوزه علمیه استان فارس، www.fars.tahzib-howzeh.com
۳۳. وزیری، الهام، ۱۳۹۳، شناسایی روش‌های کاربردی ازدیاد معروف و کم شدن منکر در خانه و جامعه، اولین کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی، قم، مرکز راهبری مهندسی فرهنگی شورای فرهنگ عمومی استان بوشهر، www.civilica.com
۳۴. سایت حوزه (پایگاه اطلاع رسانی حوزه)، 28/2/1396، <http://www.hawzah.net>